لە یادی 18 ساڵەی دادگایی تاوانبارانی ئەنفال و ڕۆژی دادپەروەری کوردستاندا

21ی ئابی 2006 بۆ پرسی دادگاییکردنی تۆمەتبارانی تاوانەکانی جینۆسایدی گەلی کورد و پرسی جینۆساید و بنەماڵەی قوربانیان و خەڵکی کوردستان ڕۆژێکی مێژوویی گرنگ بوو، بەو پێیەی ڕۆژی دەسپێکردنی دادگاییکردنی تاوانبارانی تاوانی “ئەنفال” بوو لە عێراق، کە بۆ یەکەمجار بوو لە مێژووی گەلانی کوردستان، کەسانێکی تاوانبار بە تاوانی گەورە “تاوانی جینۆساید، تاوانی جەنگ، تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی”، لەلایەن دادگایەکی وڵاتی بکەری تاوانەکەوە دادگایی بکرێن، لەو پایتەختەی بڕیاری تاوانی کەمەڵکوژییەکانی تێیدا دەرچووە.

ڕێککەوتی (21-8-2006)، پرۆسەی دادگاییکردنی تۆمەتبارانی کەیسی ئەنفال دەستی پێکرد، خواستی قوربانیانی جینۆساید و شارەزایان و چالاکوانانی ئەو بوارە، بریتی بوو لە دادگاییکردنی تاوانباران لە دادگایەکی نێودەوڵەتی یاخود دادگایەکی هاوبەش، تاکو دادگاییەکە بەشێوەی باش بەڕێوە بچێت و پرۆسەی ناساندنی جێنۆساید گەلی کورد بە جیهانی بکرێت، هەرچەندە داواکە نەهاتە دی, وەلێ دادگاکە بڕیاری زۆر گرنگیدا، لەوانە چوار کەیسی کەمەڵکوژی خەڵکی کوردستانی بە جینۆساید ناساند، کە تەنها لە ماوەی 9 ساڵدا لە بەرامبەر گەلی کورد ئەنجامدرابوون، کە ئەمەش لە مێژووی نوێی مرۆڤایەتیدا بێ وێنە بوو.
بەڵام مەخابن بڕیارەکانی دادگای باڵای تاوانەکانی عێراق لە دادگاییکردنی تاوانباران بە گشتی و بە تایبەتی تاوانبارانی ئەنفال جێبەجێ نەکرا و ڕێزی لێنەگیرا، کە گرنگترین بڕیاریان بریتی بوو لە رزگار نەبوونی تاوانباران لە سزا، بەڵام پارتە سیاسییەکان بە تایبەتیش دەسەڵاتداران بە شێوازی جۆراوجۆر، نەك تەنها داڵدەی تاوانبارانییاندا و ژیانیان پاراست و نەیان هێشت پرۆسەی دادپەروەری بەردەوام بێت، بەڵکو فشاریان خستنە سەر دەزگا هەمە جۆرەکانی دادوەری و ڕێگریان کرد لە بڕیاری دەستگیرکردن و دادگاییکردنی 423 تۆمەتباری ئەنفال، کە زیاتر لە (61%)ـیان کورد بوون (258) و تا هەنووکەش تاوانبارانی داواکراو لەلایەن پارتەکانی دەسەڵاتدارەوە دەپارێزن و هەندێکشیان پۆست و پلەیان پێبەخشراوە.

. . هەندێکی دیکەشیان لەلایەن پارتەکانەوە لەسەر پشکی گەلی کورد پۆستی سەربازییان لە بەغدا پێدرابوو.
ئەمە وێڕای ئەوەی ژمارەیەکی زۆری تۆمەتبارانی دیکە سکاڵایان لەسەر بوو, کەچی ناویان لە ریزبەندی تۆمەتباراندا نەبوو, لە هەمووشی سەیرتر نەبوونی ناوی نەزار خەزرەجی بوو, کە لە پرۆسەی ئەنفال لە دوای سەدام و عەدنان خەیروڵاو عەلی حەسەن مەجید دەهات.

حکومەتی هەرێمی کوردستان، یەکەم ڕێگر بووە لە بەردەم جێبەجێکردنی بڕیارەکانی دادگا، بەتایبەتیش سەرکردەکانی هەردوو پارتی دەسەڵاتدار, لە بەرامبەریشدا کەسوکاری قوربانیانیش نەك نەیانتوانیوە سزای ئەو پارت و لایەنانە بدەن کە تاوانباران دەپارێزن، بگرە زۆرجاران لەڕەو لەوە دەبینین لەگەڵ تۆمەتباران بەشێوەی ئاسایی لە مەراسیمەکان دەردەکەون و کۆنە بەعسیەکان لە یادەکان لە ریزی پێشەوە دادەنیشنن, تەنانەت پارتە بەناو ئۆپۆزسیۆنەکانیش مامەڵەی نا بەرپرسانە لەگەڵ ئەو کەیسە دەکەن.

ئەمە لە ڕۆژی دادپەروەری لە کوردستان (21-8)، کە بە ڕۆژێکی گرنگ و مێژوویی و پڕ بەها بۆ خەڵکی کوردستان و پرۆسەی دادپەروەری لە کوردستان دەزانین. . . داواکارین:

یەکەم: تەواوی ئەوانەی ناویان لە لیستی تۆمەتبارانی ئەنفال ”423 تۆمەتبار” و کەیسەکانی دیکەدا هاتووە، بە زووترین کات دەستگیر بکرێن و بدرێنە دادگای باڵای تاوانەکان بۆ دادگاییکردنیان و لە کوردستان وەك تۆمەتباری هەڵهاتوو لە دادگا مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت، نەك هاووڵاتی بە ئیمتیاز وەك ئێستا دەبینین.

دووەم: لیستی ناوی تۆمەتباران بدرێتە پۆلیسی ئینتەرپول، بۆ ئەوەی هەڵاتووەکانیان لە وڵاتانی دەرەوە دەستگیربکرێن و دادگایی بکرێن کە تاکە ڕێگای بۆ جینۆساید ناسینی تاوانەکانە لە ئاستی جیهانی.

سێیەم: لەلایەن پەرلەمانی داهاتووی کوردستانەوە ڕۆژی 21 / 8 بە فەرمی بە ڕۆژی دادپەروەری لە کوردستان بناسرێت و ئەو ڕۆژە بکرێت بە سیمبولی رزگار نەبوونی تاوانباران لە سزا, بە بەرچاو روونی هەموو لایەك, لە ساڵانی رابردوو, بە پێشنیاری ئێمە و بە پشتیوانی وەزیری شەهیدان مامۆستا ئارام ئەم ڕۆژە لە کابینەی حەوت فەرمیەتی پێ دراوە.
هەر بۆ وەبیرهێنانەوەی هەموو لایەك، ئێمە لە ساڵانی رابردوودا هەنگاوی کرداری و فشاری مەدەنیمان بۆ دەستگیرکردنی تاوانباران

گرتەبەر. . . لەوانە:

1- سێ جار بە نامەی فەرمی داوامان لە داواکاری گشتی کردووە هەنگاو بنێن بۆ دەستگیرکردنی تۆمەتبارانی ئەنفال و لە وەڵامدا رایانگەیاندووە؛ کە وەزارەتی ناوخۆیە بە ئەرکی خۆی هەڵناسێت بە دەستگیرکردنیان. . . هاوکات جگە لە فەرمانگەی داواکاری گەرمیان و هەڵەبجە ئەوانی دیکە وەڵامیان هەر نەداوەتەوە، لە کاتێکدا زۆرترین ژمارەی تۆمەتباران لە سنورکانی هەولێرو دهۆکن، ئەمەو دواتر بەبێ هیچ هۆکارێك 3 تۆمەتباری زیندانیکراوی گەرمیانیش پاش چەندین ساڵ لە مانەوەیان لە زیندان ئازادکران یەکیان پۆستی سەربازیشی وەرگرت کە ژمارەیەك زۆر سکالای لە دادگای بالای تاوانەکان لەسەر بوو، لە کاتێکدا دەتوانرا بە ئاسانی ڕادەستی دادگای باڵای تاوانەکانی عێراق بکرێن پرۆسەی دادپەروەری ئاراستەی ئاسایی خۆی وەربگرێت.

2_ هاوکات دووجار داوامان لە داواکاری گشتی کردووە:

- أ – ناوی تۆمەتبارانی ئەنفال بدرێتە پۆلیسی ئینتەرپول.
- ب – پرسیار لە ئەنجومەنی دادوەری کراوە، کە ئایا تۆمەتبارانی ئەنفال لای ئەوان بە تۆمەتبارن دادەنرێن یاخود نا. . . بەڵام مخابن ئەنجومەنی دادوەری کە بە تۆماری ڤیدیۆیی لامانە، بەڵێنیاندا کار بۆ دەستگیرکردنی ئەم تۆمەتبارانە بکەن، کەچی بە بەڵگە لامانە تۆمەتباران لای ئەوان بە تۆمەتبار ئەژمار نەکراون و بڕیارەکانی دادگای باڵای تاوانەکان هیچ ئەهمیەتێکی یاسایی نییە لایان.

ج- ئەنجومەنی دادووەری وەڵامی رێکخراوە بیانییەکان نادەنەوە کە کار بۆ بە دادگاییکردنی تۆمەتبارانی ئەنفال دەکەن لە دەرەوەی وڵات، لەو نێوەشدا گەورەترین هەلیان لە دەستدا بەجینۆساید ناسینی تاوانی ئەنفال لە ئاستی جیهانی دا، \ لە داهاتوودا بەڵگەنامەکان ئاشکرا بکرێن مێژوو شەرمەزاریان دەکات.

- ح – دووجار داوامان لە داواکاری گشتی کردووە کە فشار دروست بکەن بۆ ئەوەی لیستەکانی (شەهیدان، قوربانیانی جینۆساید و چەکی کیمیاویی و بریندارانی چەکی کیمیاویی، زیندانیانی سیاسی و پێشمەرگەی دێرین) بڵاو بکرێنەوە، بۆ ئەوەی بۆ گەل شەفاف بێت و پاکبکرێنەوە لە ناوی تۆمەتباران، ئەمەشیان

بەكارى خۆيان نەزانى.

▪ د – داوامان كرد موچەى شەهيدان و قوربانيان بكرێتە ستانداردێك بۆ دادپەروەرى لە موچە، ئەوان داكۆكيان لەوەى ئێستا هەيە كرد، بەرەى نا دادپەروەريان هەڵبژارد، گوايە ياساييە و بە ياسا رێكخراوە.

جيا ل□و□ى سەرەوەش ئەم چەند ساڵە چەندين تۆمەتبارى ئەنفال و تۆمەتبارارانى ديكە بەهەر هۆكارێك بێت ناويان لە ليستى تۆمەتبارانى ئەنفال نييە مردن، د□س□□تداران بەڕێزەوە بەشدارى پرسەكانيان كرد و بە ستايشكردنيان رێزيان بۆ قوربانيان و بڕيارى دادگا نەهێشتەوە، تاوانباران بە ئالاى كوردستانەوە نێژران, بەم هەنگاوەش گەورەترين سوكايەتيان بە دۆسيەكانى جينۆسايدى گەلى كوردستان كرد.

مخابن سەرەڕاى هەموو ئەمانە، لە 21ى تەموزى ساڵى 2019 نامەيەكى نا فەرمى بۆ رێكخراوى كوردستان بێ جينۆسايد لەلايەن داواكارى گشتييەوە نێردراوە، بێ مۆر و تيايدا دەڵێن"(ئاماژە بەو سكا□ يانەى ناردوتانە بۆ سەرۆكايەتيەكەمان. . . ئێمە وەك داواكارى گشتى تەنيا كێشەكانى گشتى دەجوڵێنين، ئەويش لە رێگاى دەستەى مافى گشتييەوە كە لە بەرژەوەندى كۆمەڵگا بێت. . بەڵام ناكرێت كێشەى تايبەت بجوڵێنين. . . دەكرێت خاوەن كێشە سكاڵا بجوڵێنێت و ئێمەش بە دوادا چونى بۆ بك□ي□ن لە دادگا تايبەتمەندەكان. . . لە گەڵ رێزماندا).

بەم نامەيەش بزمارێكيان لە نەعشى دادپەروەريدا و هەموو كێشەكانى نيو مليۆن قوربانى و دادپەروەريان بە كێشەى شەخسى لە قەڵەم دا و سەلمانديان دەزگايەكى لەوە لاوازترن وەك پێشبينيمان دەكرد.

بۆيە بۆ هەموو لايەكى ئاشكرا دەكەين، ئێمە نەك بۆ رزگارنەبوونى تۆمەتباران لە سزاو گەڕاندنەوەى دادپەروەرى سارد نابينەوە، بەڵكو لامان روونە دوارۆژ هەر بۆ هەق و راستييە، بە مردوويش بێت تۆمەتباران لە سزا رزگاريان نا بێت , دەركەوت دەزگا دادوەرييەكانى كوردستان زۆر لەوە بێهێزترن بتوانن ئەم كەيسە گرنگە دادپەروەريانە بجوڵێنن.

هەروەها ئێمە ناشتنى تۆمەتبارانى ئەنفالى مردوو بەم مەراسيمانەى ئەنجام دەدرێن, بە گەورەترين سوكايەتى بە قوربانيان دەزانين, وە دەركەتنى تاوانباران بە هەيبەتەوە لە بۆنە گشتييەكان و بەشداريان لە پرۆسەى سياسى بە شەرمەزارييەكى گەورە دەزانين .

لە كۆتاييدا دەڵێين دواى 18 ساڵ لە دادگاييكردنى تاوانبارانى

ئەنفال هەشتا زەرینەی تەمەتباران نەك دادگایی نەكراون, بگرە بەهێزكراون, روفاتی قوربانیان نەگەڕێنراونەتەوە بۆ زێدی خۆیان, موچەی كەسوكاری قوربانیان هاوتای موچەی كەسوكاری قوربانیانی عێراق نەكراوە, حكومەتی عێراق داوای لێبوردنی نەكردووە, عێراق ویستی نییە ببێتە ئەندامی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی, بەمەش دەیەوێت لە جوگرافیای جینۆساید بمێنێتەوە…

بەرزو بەرێز بێت روحی شەهیدان و قوربانیانی ئەنفال و هەڵەبجە و بارزانی و فەیلی و ئێزیدی و كریستان و كاكەیی و شەبەك لە ڕۆژی دادپەروەری لە كوردستاندا، سەركەوێت دادپەروەری لە پێناو بەرقەراربوونی حوكمی یاسا و دادگایەكی بەهێزی سازشنەكەری پیشەیی لە كوردستان.

دەربازبوونی تاوانبارانی جینۆساید لە سزا, گەورەترین پێشێلكاری یاسایی و تاوانە لە كوردستان, درێژەی تاوانەكانی بەعسە و بەردەوامی جینۆسایدە.

ڕێكخراوی كوردستان بێ جینۆساید

تۆڕی ڕێكخراوە كوردستانییەكان لە پێناو دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی Koncicc

ڕێكخراوی گەشەپێدانی مافی مرۆڤ

ڕێكخراوی مانەوە بۆ پرسی شەهیدان و ئەنفالكراوان

ڕێكخراوی چاودێری كوردۆساید (چاك) كوردستان

ڕێكخراوی ناوەند داكۆكی پشدەر بۆقوربانیان وجینۆسایدكراوان

گروپی كار بۆ ئەنفال

هەڵمەتی دادپەروەری

ڕۆژنامەی نگرە سەلمان

گۆڤاری تەبزاوە

هەڵمەتی ژیان نا بۆ ئیعدام لە كوردستان